

Izvorni naučni rad

UDK 811.163.4'366.582.4(497.16)

Vesna BULATOVIĆ (Podgorica)

Filološki fakultet

Univerzitet Crne Gore

vesnabu@ucg.ac.me

NEGRAMATIČNOST AORISTA U IZRIČNIM REČENICAMA U CRNOGORSKOM JEZIKU

U radu se polazi od jednog interesantnog objašnjenja negramatične upotrebe aorista u bugarskom i ispituje da li se isto objašnjenje može primijeniti na aorist u crnogorskom. Analiza uzima u obzir nekoliko ključnih obilježja aorista na koja se ukazuje u gramatikama i drugoj lingvističkoj literaturi. Rezultati pokazuju da je obilježje doživljenosti ključno i da umnogome određuje dozvoljenost ili nedozvoljenost upotrebe aorista u različitim sintaksičkim strukturama. Obilježje doživljenosti je i razlog za negramatičnost aorista u izričnim zavisnim rečenicama.

Ključne riječi: *aorist, doživljenost, izričajne zavisne rečenice, temporalna distanca, istinitost, govornik iz sjenke*

1. Uvod

Polazeći od analize negramatičnosti upotrebe aorista u izričnim rečenicama sa glagolima govorenja u bugarskom na koju smo naišli u stranoj lingvističkoj literaturi, provjeravamo da li se isto objašnjenje može primijeniti na ekvivalentne primjere u crnogorskom jeziku. U odjeljku 2 opisujemo sporne primjere i objašnjenje koje nudi lingvista Kabakčiev. U odjeljku 3 analiziramo (ne)gramatičnost crnogorskih ekvivalenata i pokušavamo ustanoviti njen uzrok. U tu svrhu vršimo pregled ograničenog broja gramatika i radova koji obrađuju obilježja aorista. U odjeljku 4 iznosimo konačne zaključke o analizi za potrebe ovog rada, uzroku negramatičnosti, kao i o tome da li se objašnjenje koje se odnosi na bugarski može primijeniti i na crnogorski jezik.

2. Kabakčijevljev govornik iz sjenke i semantičko obilježje doživljenosti

Analizirajući negramatičnost bugarskih izričnih rečenica tipa *X je rekao da [sadržaj da]* u kojima je glagol u zavisnoj klauzi u aoristu i nosi obilježje doživljenosti¹, Kabakčiev (2017, 2018) dolazi do interesantnog objašnjenja koje naziva ‘govornik iz sjenke’ (*speaker ghosting*). Naime, autor (Kabakčiev 2017: 244) objašnjava da je rečenica

- (1) *Джон каза_{Aor/Pf/Dož}, че пристигна_{Aor/Pf/Dož}
*Džon reče_{Aor/Pf/Dož} da stiže_{Aor/Pf/Dož}

negramatična uprkos tome što dvije klauze iz kojih je sastavljena nijesu negramatične kada se upotrijebe zasebno, što pokazuju primjeri (2) i (3).

- (2) Джон каза_{Aor/Pf/Dož}
Džon reče
(3) Джон пристигна_{Aor/Pf/Dož}
Džon stiže

Autor objašnjava da zavisnosložene rečenice tipa *X je rekao da [sadržaj da]* služe za navođenje riječi trećih lica i da stoga sadržaj u izričnoj rečenici treba da bude iskazan tako da je moguće poništiti njegovu istinitost. Prethodna konstatacija je logična zato što ako neko kaže da je neko izvršio neku radnju, postoje dvije mogućnosti: da je taj neko radnju izvršio i da je nije izvršio. Budući da je aoristni glagolski oblik u izričnoj rečenici u (1) obilježen kao doživljen, odnosno da predstavlja sadržaj čija se istinitost ne može poništiti, to je u suprotnosti sa pravilom o strukturi *X je rekao da [sadržaj da]*, što rečenicu (1) čini negramatičnom. Drugim riječima, propozicija negramatične rečenice (1) sadrži dva govornika – prvog (*Джон каза*), kojom se izvještava o riječima trećeg lica, a riječi trećeg lica su po pravilu tačne ili netačne, dok drugi, koji proizvodi *че пристигна*, tvrdi da je upravo stigao on lično², što predstavlja sadržaj čija se istinitost ne može poništiti. Dva govornika protivrječe jedan drugome zato što prvi nameće obavezu da se sadržaj izrične rečenice može poništiti, dok drugi govornik proizvodi sadržaj koji se ne može poništiti. Kabakčiev ovaj fenomen naziva ‘govornik iz sjenke’ ili ‘dvostruki govornik’, ali

¹ U bugarskom, nemaju svi aoristni oblici obilježje doživljenosti.

² U slučaju da je neko drugo lice vršilac radnje u zavisnoj rečenici, drugi govornik bi odabirom aoristnog oblika prenio informaciju da je vidio tu osobu kako dolazi, tj. da je bio svjedokom tog čina.

se, po našem tumačenju, zapravo misli na međusobnu suprotstavljenost njihovih iskaza. Govornik iz sjenke bio bi govornik zavisne rečenice koji, budući da se opredijelio za aorist da bi postigao efekat doživljenosti, narušava integritet složene rečenice, odnosno govornika koji proizvodi glavnu rečenicu.

Rečenicu (1) moguće je učiniti gramatičnom, objašnjava Kabakčiev (2017: 246), samo ukoliko se glagolski oblik izrične rečenice zamijeni oblikom koji ne nosi obilježje doživljenosti, kao što je slučaj u (4).

(4) Джон каза, че пристигнал Aor/pf/rear

Glagolski oblik *пристигнал*³ iz primjera (4) ne nosi obilježje doživljenosti i stoga je njegovu istinitost moguće poništiti, čime je ispoštovano pravilo rečenične strukture *X je rekao da [sadržaj da]*.

Ono što je nama posebno interesantno u opisanom tumačenju koje se odnosi na bugarski jezik jeste eventualna paralela sa crnogorskim jezikom u upotrebi aorista u izričnoj rečenici. To nas je ponukalo da prvo proverimo gramatičnost crnogorskog ekvivalenta rečenice (1) u razgovoru sa izvornim govornicima crnogorskog i zatim proučimo opis upotrebe aorista u nekoliko gramatika crnogorskog i srpskog jezika u nadi da ćemo naći objašnjenje za eventualnu negramatičnost. O tome izveštavamo u odjeljku 3.

3. Aorist u izričnoj rečenici u crnogorskom

3.1. Gramatičnost aorista u izričnoj rečenici na crnogorskom

Jedan od crnogorskih ekvivalenata negramatične bugarske rečenice (1) je rečenica (5).

(5) *Džon reče Aor/Pf/Dož da stiže Aor/Pf/Dož

Rečenicu (5) smo obilježili kao negramatičnu po sopstvenom jezičkom osjećanju, a istog mišljenja bili su i drugi izvorni govornici crnogorskog jezika koje smo konsultovali. Međutim, većina govornika nije mogla da ponudi nikakvo objašnjenje zašto je rečenica negramatična ili, makar, neobična.

³ Bugarski jezik ima više glagolskih oblika za aorist u zavisnosti od načina. Prethodno navedeni glagolski oblik *пристигна* (vidi primjer (1)), koristi se da izrazi doživljenost, dok se oblik iz primjera (4), *пристигнал*, koji se od prethodnog razlikuje po sufiksu *л*, koristi kao renarativni.

Čini se da na negramatičnost rečenice (5) ne utiče oblik glavnog glagola u ovoj zavisnosloženoj rečenici. To dokazuju sljedeći primjeri:

- (6) a. *Džon je rekao_{Perf/Pf} da stiže_{Aor/Pf/Dož}
 b. *Džon je bio rekao_{Pluskv/Pf} da stiže_{Aor/Pf/Dož}
 c. *Džon govoraše_{Imperf/Dož} da stiže_{Aor/Pf/Dož}

Očigledno je da razlog za negramatičnost rečenica (5) i (6) treba tražiti u glagolskom obliku u izričnoj rečenici. Zato smo aoristne oblike iz izričnih rečenica u (5) i (6) zamijenili perfektom, kako to pokazuju primjeri u (7).

- (7) a. Džon reče_{Aor/Pf/Dož} da je stigao_{Perf/Pf}
 b. Džon je rekao_{Perf/Pf} da je stigao_{Perf/Pf}
 c. Džon je bio rekao_{Pluskv/Pf} da je stigao_{Perf/Pf}
 d. Džon govoraše_{Imperf/Dož} da je stigao_{Perf/Pf}

Perfekt u crnogorskom ne sadrži obilježje doživljenosti kao aorist, što znači da se, kao i renarativni aorist u bugarskom, može upotrijebiti da ‘popravi’ negramatičnost rečenica u (7) i izbjegne protivrječnost navoda dva govornika, po Kabakčijevu. Ovo bi istovremeno trebalo da znači da izrične rečenice u crnogorskom ne mogu da sadrže ni imperfekat⁴ budući da i taj glagolski oblik sadrži obilježje doživljenosti, što pokazuje primjer (8).

- (8) a. *Džon reče_{Aor/Pf/Dož} da stizaše_{Imperf/Dož}

Tumačenje Kabakčieva možemo primijeniti i na primjer (8), koji je negramatičan iz istog razloga kao i primjer (5), tj. zbog protivrječnosti navoda dva govornika, jednog koji iznosi sadržaj čija istinitost može da bude upitna i govornika koji, budući da događaje opisuje kao doživljene, ne dozvoljava da se istinitost tog sadržaja dovodi u pitanje⁵.

Iako se Kabakčiev bavi samo izričnim rečenicama uz glagole govorenja, provjerili smo i da li se ova pravilnost odnosi i na one izrične rečenice koje dolaze uz glagole mišljenja, osjećanja i htjenja (vidi: Klajn 2005: 241). Učinili smo to tako što smo analizirali izmišljene rečenice (vidi primjere pod

⁴ Uz imperfekatske oblike navodimo oznaku *Imperf/Dož* bez oznake za glagolski vid zato što se imperfekat upotrebljava samo sa nesvršenim glagolima. Uz aoristne navodimo i oznaku za vid iako je upotreba sa glagolima nesvršenog vida rijetka.

⁵ Izuzetno je važno naglasiti da se, vođeni negramatičnim bugarskim primjerom s aoristom, u ovom radu bavimo gotovo isključivo aoristom, ali da se većina zaključaka o aoristu odnosi i na imperfekt.

(9)), u kojima su glagoli mišljenja, osjećanja i htjenja u prezentu i perfektu, dok su glagoli izrične rečenice u aoristu.

- (9) a. *Džon je vjerovao da niko ne primijeti njegovu grešku.
b. *Džon osjeća da strah zavlada.

Primjeri (9a) i (9b) nam se čine negramatičnima, što ne važi za slične rečenice u (10) u kojima smo umjesto aorista u izričnoj rečenici upotrijebili perfekt.

- (10) a. Džon je vjerovao da niko nije primijetio njegovu grešku.
b. Džon osjeća da je strah zavladao.

Ističemo dvije stvari u vezi sa ovim kategorijama glagola. Radi se o tzv. privativnim glagolima. Istinitost sadržaja koji uvode teško je ustanoviti jer je dostupan samo govorniku i mi o takvom sadržaju saznajemo isključivo od govornika. Što se tiče kategorije glagola htjenja (*htjeti*, *željeti*, *voljeti*, *odlučiti*, *zahtijevati*, *moliti*, *predlagati* i sl.) praktično je nemoguće osmisлити izrične rečenice koja su anteriorne glavnom glagolu. To je i logično budući da ovi glagoli najavljuju radnje i stanja koji će eventualno biti rezultat njihovih htjenja u narednom periodu.

Takođe, pošto je većina navedenih primjera imala zavisne rečenice koje su anteriorne u odnosu na glavni glagol, ovdje navodimo još dva primjera koji pokazuju da iako je aoristni oblik neprihvatljiv u zavisnoj rečenici bez obzira na vrijeme glavnog glagola, on dobro funkcioniše na poziciji glavnog glagola koji uvodi izrične rečenice koje su bilo anteriorne, kao u (11a), bilo posteriorne, kao u (11b), u odnosu na glavni glagol.

- (11) a. Džon reče da je stigao.
b. Džon reče da će stići.

3.2. Gramatike i druga lingvistička literatura o obilježjima aorista

U pregledanim gramatikama i drugoj lingvističkoj literaturi aorist se opisuje kao glagolsko vrijeme koje označava radnju, stanje ili zbivanje koji su se vršili, odnosno izvršili u nekom bližem ili daljem vremenu u prošlosti (Stevanović 1979; Tanasić 2005). Neki autori (Klajn 2005; Čirgić 2010) u svom opisu aorist vezuju samo za glagole svršenog glagolskog vida⁶. Većina uka-

⁶ Međutim, i oni koji navode da se može graditi od glagola oba vida ističu da je upotreba glagola nesvršenog vida veoma rijetka.

zuje na obilježje doživljenosti (Stevanović 1979; Stanojčić i Popović 2000; Tanasić 2005; Klajn 2005) kojim se postiže veća ekspresivnost i dinamičnost. Takođe, većina opisa upućuje na primjere nenarativne (indikativne) i narativne (relativne) upotrebe aorista. Klajn (2005: 121) narativnu upotrebu aorista ilustruje primjerom (12).

(12) Dobar dan – *reče nepoznati, skide šešir i predstavi se*

dok primjerima u (13) ilustruje upotrebu aorista u običnom govoru, gdje je istaknuta afektivna vrijednost.

- (13) a. Šta uradi, čoveče!
b. Rekoh ja tebi!
c. Ode voz!

Klajn naglašava (2005: 121) razliku između efekta koji se ostvaruje aoristom u (13c) i efekta koji bi bio ostvaren perfektom, koji u prvi plan stavlja čistu informaciju, kao u (14).

(14) Otišao je voz.

Upravo pitanje vremenskog redosljeda u rečenici i primjeri kao što je (12), gdje je aorist upotrijebljen da izrazi niz uzastopnih događaja, podstakli su nas da u lingvističkoj literaturi dodatno ispitamo ovo svojstvo aorista i eventualnu vezu sa pojavom koja je predmet našeg interesovanja. Ovo stoga što se i u spornim rečenicama koje analiziramo javlja niz glagolskih oblika, ali svaki u svom vremenskom okviru.

Nekoliko lingvističkih radova u opis upotrebe aorista uvodi pojam temporalne progresije i koherentnosti diskursa (Stanojević 2007: 129; Glišić & Milašinović 2013: 165). Obilježje temporalne progresije odnosi se na funkciju aorista koja služi „za pomjeranje toka priče“ (Glišić & Milašinović 2013: 170). Autorke objašnjavaju da narativni aorist dolazi u nizovima u kojima iskazuje sukcesivne radnje koje u priču unose dinamičnost, što ilustruju primjerom (15) ekscerpiranog iz prevoda Mopasanovog romana na srpski.

(15) U tom trenutku se i ona pope na kočijaško sedište poredi čiča-Simona, pa se uvi u jedan veliki pokrivač koji joj sasvim zakloni glavu.

Takođe navode primjere koji pokazuju kako se aorist u naraciji često kombinuje sa perfektom (2013: 164), što ilustruju primjerom (16).

- (16) On joj ne odgovori, već joj uze obe ruke, pa ih zadrža u svojim. Nisu izgovorili nijednu reč do kuće. Ostatak toga popodneva učini im se dug.

Kao što pokazuju primjeri (15) i (16) iz narativnog diskursa, nizovi sukcesivnih radnji mogu biti izraženi bilo samo aoristnim oblicima, bilo kombinacijom aoristnih i perfektih. Oba glagolska oblika upotrebljavaju se kao narativni, s tim što aorist u toj upotrebi ne gubi svoje obilježje doživljenosti. Upravo je smjena faktografskog i doživljenog ono što naraciji daje dinamičnost. Glišić i Milašinović efekat dinamičnosti pripisuju razlici između perfekta i aorista u pogledu vremenske distance. Objašnjavaju da „za razliku od srpskog perfekta, koji iskazuje prošlu radnju, ali pritom ne daje nikakve podatke o vremenskom razmaku između njenog vršenja i momenta govora, relativno upotrebljenim aoristom iskazuju [se] doživljene radnje ograničenog trajanja ili predstavljaju kao takve“ (2013: 164).

Stanojević (2007: 129) takođe polazi od obilježja doživljenosti kao ključnog, ali u nastojanju da objasni razloge „slabije prihvatljivosti“ rečenica u (17), u kojima se aorist javlja u nenarativnoj upotrebi.

- (17) a. ?Ispade mi čaša iz ruke jer sam nespretan.
 b. Ispala mi je čaša iz ruke jer sam nespretan.
 c. ?Pokradoše me lopovi zato što sam kreten koji ne čuva novčanik.
 d. Pokrali su me lopovi zato što sam kreten koji ne čuva novčanik.

Stanojević (2007: 129) objašnjava da je ono što je relevantno u momentu kada se događaj saopštava neko emotivno stanje subjekta kao posljedica doživljenosti. Autor dalje navodi da neko može biti ljut na sebe zato što je ispustio čašu, kao u (17a), ali se očekuje da rečenica koja slijedi rečenici u aoristu (u primjeru (17a) *jer sam nespretan*) bude neka reakcija govornog lica na događaj uveden aoristom. Budući da rečenice koje slijede rečenici u aoristu u (17a) i (17c) govore o uzroku, a ne posljedici, tj. reakciji, one su slabije prihvatljivosti od primjera (17b) i (17d). Razlog zbog kojeg su rečenice (17b) i (17d) sa perfektom umjesto aorista prihvatljive jeste taj što perfekt nema obilježje doživljenosti, te je stoga fleksibilan u pogledu vremenskog slijeda događaja koje opisuje⁷.

Rečenica koja je u ovom smislu koherentna, navodi Stanojević (2007: 129), jeste (18) zato što je rečenica koja slijedi rečenici u aoristu posteriorna, odnosno govori o posljedici događaja izraženog aoristnim oblikom.

⁷ O ovoj osobini perfekta govori Klajn (2005: 122) i objašnjava da perfekt upravo zato može dobrim dijelom da zamijeni ostala prošla vremena i ilustruje to primjerom: *Otišla sam po kofer koji sam ostavila u garderobi* (umjesto: *koji sam bila ostavila*).

(18) Pokradoše me lopovi, pa sad moram da vadim nova dokumenta.

Lingvisti za opis glagolskih vremena obično koriste poznate Rajhenbahove tačke, S, E i R (Reichenbach 1947). Tačke S i E odnose se na već pominjani momenat govora, odnosno vršenja radnje, dok se tačka R odnosi na referentnu tačku, tj. „momenat iz kojeg se sagledava predikatom opisana eventualnost“ (Stanojević 2007: 124). Temporalna formula E – R, S je formula za indikativni aorist budući da opisuje događaje koji su se desili neposredno prije momenta govora. Iako narativni aorist opisuje događaje koji su se desili u daljoj prošlosti, njegova temporalna formula glasi E – R, S*, a ne E, R – S kao za perfekt. Kao što redosljed tačaka u E – R, S*, pokazuje, narativni aorist prikazuje događaje kao da su se desili neposredno prije tačke sadašnjosti naratora. U slučaju perfekta, tačka vršenja radnje i referentna tačka potpuno su odvojene od tačke govora zato što je perfekt neutralno prošlo vrijeme, bez dodatnih obilježja koja govore o vremenskoj distanci između tačke govora i tačke vršenja radnje. Novakov (2008: 41) ukazuje na izvjestan nedostatak Rajhenbahovog okvira, a to je da ne nudi dovoljna sredstva da napravi razliku između dvije upotrebe aorista. Novakov stoga indikativni aorist opisuje formulom E – S, R, a narativni formulom E, R – S⁸. Navedeni primjeri pokazuju da je Rajhenbahov vremenski okvir neophodno prilagođavati različitim upotrebama istih glagolskih vremena.

3.3. Analiza izričnih rečenica

Postavlja se pitanje da li nam prethodno opisana obilježja aorista pomažu da razumijemo negramatičnost primjera (5) i gramatičnost primjera (7), koje ovdje ponavljamo radi lakšeg praćenja.

(5) *Džon reče da stiže.

(7) Džon reče da je stigao.

Iako na primjerima drugačije upotrebe i drugačijih sintaksičkih sklopova, opisi u pregledanoj literaturi pokazuju da obilježje doživljenosti, odnosno male vremenske distance između momenta govora, odnosno momenta sadašnjosti naratora, i vršenja radnje, ima ključnu ulogu u određivanju sintaksičkih struk-

⁸ Kao što je navedeno, autor Stanojević opredjeljuje se za identičnu formulu za dvije upotrebe aorista, s tim što u jednoj tačku govora obilježava zvjezdicom da ukaže na momenat prije tačke sadašnjosti naratora ili junaka.

tura u kojima se aorist može javiti. Aorist u izričnim rečenicama uz glagole govorenja (koje su po prirodi stvari anteriorne glavnom glagolu), negramatičan je zato što je ta mala vremenska distanca od trenutka govora/sadašnjosti naratora do trenutka vršenja radnje nespojiva sa radnjama koje prethode drugoj prošloj radnji. Drugim riječima, ta pozicija relativne upotrebe rezervisana je za sljedeća dva glagolska vremena: pluskvamperfekt, kao vrijeme koje izražava radnje, stanja i zbivanja koji su se desili prije neke druge prošle radnje i perfekt, kao vrijeme koje nije markirano ni u pogledu vremenske distance u odnosu na trenutak govora, ni u pogledu anteriornosti/posteriornosti u odnosu na drugu prošlu radnju.

Obilježje male temporalne distance ne pomaže nam da objasnimo negramatičnost primjera (9a) i (9b), mada bi se, moramo priznati, ovi primjeri prije mogli okarakterisati kao neobični nego negramatični. Moguće je da je to upravo zbog toga što su glavni glagoli u (9a) i (9b) privativni i što su mišljenja i osjećanja o kojima izvještavaju teže dostupna drugim licima.

- (9) a. *Džon je vjerovao da niko ne primijeti njegovu grešku.
- b. *Džon osjeća da strah zavlada.

Sada se vrijedi podsjetiti ranije konstatacije da je pored aorista i imperfekt negramatičan na poziciji izrične rečenice. Obilježje koje aorist i imperfekt dijele jeste obilježje doživljenosti, ali ne i obilježje male vremenske distance. Imperfekt je prošlo nesvršeno vrijeme koje izražava radnje, stanja i zbivanja koji su u prošlosti trajali ili se davno odigrali.

Ovo znači da obilježje male vremenske distance nije presudno kod utvrđivanja uzroka negramatičnosti, te da se spisak uzroka svodi na jedan – obilježje doživljenosti. To istovremeno ide u prilog Kabakčijevljevom ‘govorniku iz sjenke’ kao glavnom ‘krivcu’ za negramatičnost aorista u izričajnim rečenicama u crnogorskom jeziku. Naime, zavisne rečenice u aoristu ne dozvoljavaju preispitivanje istinitosti, dok nam glavni glagoli kojima se izvještava o sadržaju zavisne rečenice taj sadržaj istovremeno žele predstaviti kao nešto što može, ali ne mora biti istinito.

4. Zaključak

Pored opšteg zaključka da su ovako složena obilježja aorista svakako i razlog zbog kog on opstaje u upotrebi uz perfekt, svog glavnog konkurenta, izvodimo sljedeće zaključke:

- 1) Negramatične rečenice dobra su polazna osnova za ispitivanje pravilnosti u jeziku;

- 2) Pravilnosti drugih jezika mogu da ukažu na pravilnosti u jeziku koji se analizira. U našem slučaju, iako se bugarski aorist znatno razlikuje od našeg, semantičko obilježje doživljenosti poslužilo je kao zajednički imenitelj i omogućilo poređenja i provjeru pravilnosti iz bugarskog jezika u crnogorskom;
- 3) Kabakčijevljevo objašnjenje o ‘govorniku iz sjenke’ može da se primijeni i na negramatičnost aorista u izričajnim rečenicama u crnogorskom. U osnovi ovog objašnjenja je obilježje doživljenosti, koje ne dozvoljava preispitivanje istinitosti sadržaja zavisne rečenice.

Kao što smo na početku i objasnili, negramatičnost bugarskih primjera u lingvističkoj literaturi podstakla nas je da analiziramo ekvivalente u crnogorskom. Zaključke smo izveli na osnovu obrade ograničenog broja gramatika i radova o aoristu, ali i sopstvenog jezičkog osjećanja. Svrha ovog rada biće u potpunosti ostvarena ako se ispune sljedeća dva cilja: da ista pitanja zainteresiraju druge lingviste i da se rezultatima ukupnih istraživanja na ovu temu upotpuni opis aorista, naročito opis u referentnim gramatikama. Ovo stoga što iskreno vjerujemo da glagolsko vrijeme koje opstaje uprkos komentarima o sve rjeđoj upotrebi i čak skorom nestanku iz jezičkog sistema zalužuje mnogo veću pažnju.

Literatura

- Čirgić, A., Pranjковиć, I., Silić, I., *Gramatika crnogorskoga jezika*, Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore, Pobjeda AD, Podgorica, 2010.
- Glišić, M., Milašinović, M., „Aorist u srpskom i francuskom jeziku (sintaksička analiza upotrebe ovog vremena u romanu Jedan život G. de Mopasana i njegovog prevodnog ekvivalenta na srpskom jeziku“, *Folia linguistica et litteraria* 7, 2013, str. 161–174.
- Kabakčiev, K., *An English Grammar: main stumbling blocks for Bulgarians learning English*, Mariana Kabakchiev Verlag, Stuttgart, 2017.
- Kabakčiev, K., „On Non-grammaticality, ‘Speaker Ghosting’, and the Reason D’etre of English Sequence of Tenses (SOT)“, *Athens Journal of Philology* 5 (3), 2018, str. 221–253, DOI 10.30958/ajp/v5i3
- Klajn, I., *Gramatika srpskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005.
- Novakov, P., *A Guide to Time and Tense in English and Serbian*, Futura publikacije, Novi Sad, 2008.
- Reichenbach, H., *Elements of Symbolic Logic*, Free Press („The Tenses of Verbs“), New York, 1947, str. 287–298.

- Stanojčić, Ž., Popović, Lj., *Gramatika srpskog jezika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2000.
- Stanojević, V., „Aorist u srpskom i u francuskom jeziku: semantičke i pragmatičke razlike“, *MSC*, 36, 2007, str. 123–136.
- Stevanović, M., *Savremeni srpskohrvatski jezik II: sintaksa*, Naučna knjiga, Beograd, 1979.
- Tanasić, S., „Sintaksa glagola“ u: Piper, P. i saradnici (ur.), *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica*, Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica srpska, Beograd – Novi Sad, 2005, str. 345–476.

Vesna BULATOVIĆ

NON-GRAMMATICALITY OF AORIST IN REPORTING DEPENDENT CLAUSES IN MONTENEGRIN LANGUAGE

The analysis that this paper reports on starts from an interesting explanation of a non-grammatical use of aorist in Bulgarian and checks whether the same explanation applies to aorist in Montenegrin. The analysis covers a number of key features of aorist addressed in grammars and other linguistic literature. The results show that the key feature of aorist is witnessing and that it largely determines whether aorist is allowed or disallowed in different syntactic structures. The feature of witnessing is also the reason why the use of aorist in reporting dependent clauses is non-grammatical.

Key words: *aorist, witnessing, reporting dependent clauses, temporal distance, truthfulness, speaker ghosting*